

THỬ DỪNG LÍ THUYẾT TIẾP NHẬN CỦA HANS ROBERT JAUSS ĐỂ GIẢI THÍCH SỨC HẤP DẪN CỦA DÒNG TIỂU THUYẾT NGÔN TÌNH TRUNG QUỐC

Nhận bài:

11 – 05 – 2015

Chấp nhận đăng:

01 – 11 – 2015

<http://jshe.ued.udn.vn/>

Phạm Thị Thu Hương^{a*}, Nguyễn Hoàng Phương^b

Tóm tắt: Tiểu thuyết ngôn tình Trung Quốc đang ngày càng được đông đảo bạn đọc Việt Nam yêu mến, đón đọc; nhưng đồng thời cũng đang phải chịu sự chỉ trích mạnh mẽ từ giới phê bình. Bài viết sử dụng một phần nhỏ trong lí thuyết tiếp nhận của H. R. Jauss, nhà lí luận văn học nổi tiếng thuộc trường phái mỹ học tiếp nhận Konstanz, để bước đầu lí giải sức hấp dẫn của dòng tiểu thuyết ngôn tình Trung Quốc, từ đó góp phần đánh giá đúng đắn giá trị và tầm ảnh hưởng của trào lưu văn học mạng này đến độc giả Việt Nam.

Từ khóa: Lí thuyết tiếp nhận; Hans Robert Jauss; tiểu thuyết ngôn tình Trung Quốc.

1. Đặt vấn đề

Lí thuyết tiếp nhận là vấn đề trung tâm của nghiên cứu văn học thế kỉ XX. Các lí thuyết tiếp nhận thường được áp dụng để giải mã những hiện tượng văn học gây tranh cãi, có nhiều ý kiến tiếp nhận khác nhau (do tư tưởng của nhà văn đi trước thời đại khiến tác phẩm tạo ra khoảng cách thẩm mỹ với số đông công chúng). Mục đích của lí thuyết tiếp nhận là thông qua nghiên cứu quá trình tiếp nhận của người đọc để đánh giá hiện tượng văn học và thấy được con đường phát triển của lịch sử văn chương.

Tiểu thuyết ngôn tình Trung Quốc là một trào lưu văn học đang gây nhiều tranh cãi, nhưng không phải bởi khoảng cách thẩm mỹ giữa tác phẩm và độc giả, mà bởi chất lượng nghệ thuật của nó không cao nếu so với mức độ thu hút độc giả và khả năng tự tiêu thụ chính mình trên thị trường xuất bản. Ngôn tình Trung Quốc ngày càng phát triển về số lượng, phân chia ra nhiều tiểu loại phong phú, lan truyền với tốc độ chóng mặt ở Việt Nam

dựa vào sức phát tán nhanh chóng của mạng internet và đội ngũ biên dịch không chuyên – các editor đồng thời cũng là fan hâm mộ của trào lưu văn học mạng này. Điều đó gây quan ngại cho giới phê bình, rằng một khi thứ văn chương dễ dãi và thuần giải trí lên ngôi, chúng tỏ thị hiếu thẩm mỹ của công chúng nước nhà đang bị hạ thấp.

Ở đây, trong bài viết, chúng tôi thử dùng một vài khía cạnh trong lí thuyết tiếp nhận của H. R. Jauss – nhà lí luận văn học và nghiên cứu ngữ văn tại Đại học Konstanz (Đức), để bước đầu lí giải sức hấp dẫn của một trào lưu văn học đậm chất giải trí.

2. Giải quyết vấn đề

Tác phẩm văn học là một loại hàng hóa đặc biệt, mà sức tiêu thụ và giá trị nhiều khi không tỉ lệ thuận với nhau (chẳng hạn các tác phẩm best-seller, các giải Nobel văn học). Lí thuyết tiếp nhận của H. R. Jauss nói rằng chất lượng nghệ thuật được đo bằng “sự khác biệt giữa tầm đón đợi của những tác phẩm đã qua được lưu giữ trong ý thức của người tiếp nhận với tính cách là kinh nghiệm thẩm mỹ có sẵn với *sự thay đổi tâm* do sự xuất hiện của một tác phẩm mới” [1]. Khi mà “cái khoảng cách giữa tầm đón đợi và tác phẩm thu hẹp lại, ý thức tiếp nhận không buộc phải thay đổi theo tầm của

^{a, b} Trường Đại học Sư phạm, Đại học Đà Nẵng

* Liên hệ tác giả

Phạm Thị Thu Hương

Email: Thuhuong244@gmail.com

kinh nghiệm chưa được biết đến thì tác phẩm sẽ đến gần lĩnh vực nghệ thuật *nấu nướng* hay nghệ thuật giải trí”[1]. Theo đó, Jauss xác định đặc điểm của thể loại văn học giải trí, vốn đặt mục tiêu doanh thu lên hàng đầu, là sẽ không cố gắng bổ sung những kinh nghiệm thẩm mỹ mới cho bạn đọc, không đòi hỏi một sự thay đổi tâm nào, mà đáp ứng ngay những đón đợi mà khuynh hướng thị hiếu đang thịnh hành vạch sẵn, thỏa mãn sự đòi hỏi về việc tái tạo lại cái đẹp quen thuộc, xác nhận những cảm xúc thân thiết, thừa nhận những mong ước tưởng tượng...[1] Chính vì lẽ đó, mặc dù là thứ văn học có giá trị thẩm mỹ không cao, nhưng nó lại rất phổ biến, có số lượng độc giả đông đảo và không ít tác phẩm trở thành những cuốn sách best-seller.

Ứng dụng lí thuyết của Jauss, không khó để lí giải sức hấp dẫn và độ lan tỏa của dòng tiểu thuyết ngôn tình Trung Quốc. Theo bước đầu nghiên cứu của chúng tôi, ngôn tình Trung Quốc được đông đảo bạn đọc yêu thích do những nguyên nhân chính sau:

2.1. Thỏa mãn tâm đón đợi của số đông, cố gắng không tạo ra khoảng cách thẩm mỹ giữa tác phẩm và người đọc

Ở Việt Nam, khái niệm tâm đón đợi thường được hiểu như là “nhu cầu và trình độ thưởng thức kết tinh từ kinh nghiệm sống, hứng thú, lí tưởng của mỗi một người đọc” (Phương Lựu) hay “trình độ kiến thức văn hóa - văn học của công chúng” (Nguyễn Văn Dân) [4]. Độc giả của tiểu thuyết ngôn tình thường là nữ giới đủ mọi lứa tuổi, đủ mọi trình độ, nhưng chắc chắn không phải là kiểu độc giả “sành sỏi” văn chương như giới phê bình. Tác giả ngôn tình thường tìm hiểu trước thị hiếu thẩm mỹ của nhóm độc giả này, xem đó là cơ sở để viết ra tác phẩm phù hợp với trình độ chung của họ. Như Minh Hiểu Khê với những tiểu thuyết trong sáng, lãng mạn cho lứa tuổi teen; Tân Di Ổ, Đồng Hoa, Diệp Lạc Vô Tâm... chuyên viết về cuộc sống và tình yêu của giới trẻ đô thị; Đường Thất Công Tử nổi tiếng với những câu chuyện hoang đường đậm màu sắc liêu trai...

Nhìn chung, về nội dung, ngôn tình tập trung vào những chủ đề độc giả nữ quan tâm như tình yêu, hôn nhân, những trở trờ trên con đường đi tìm hạnh phúc và thành công của người phụ nữ... Chẳng hạn, mỗi phụ nữ - ít hay nhiều - đều mơ được trở thành nhân vật

chính của những câu chuyện cổ tích thần tiên, được gặp gỡ và đắm say trong tình yêu với một chàng hoàng tử. Ngôn tình thỏa mãn ước mơ Cinderella của giới nữ bằng những câu chuyện tình đẹp lung linh giữa một cô gái bình thường và một chàng *soái ca* đẹp trai, lãng mạn, thông minh, tài giỏi... Đa số ngôn tình đều đi theo mô-típ chung như thế. Nàng bình thường như không thể bình thường hơn, là một cô gái dễ chìm đắm trong đám đông (gần gũi với phong nền chung của đa số độc giả), trong khi chàng thì là một *con rùa vàng* chính hiệu, một món hời trên thị trường hôn nhân. Nếu trước đây trong văn học, nhân vật nữ được miêu tả tỉ mỉ hơn về sắc đẹp, thì trong tiểu thuyết ngôn tình lại khác. Nữ chính đa phần chỉ thanh tú dễ nhìn, còn nam chính tất cả đều đặc biệt tuấn mỹ giỏi giang. Hà Dĩ Thâm (*Bên nhau trọn đời* - Cố Mạn) là một luật sư thành đạt, chung tình; Tiêu Nại (*Yêu em từ cái nhìn đầu tiên* - Cố Mạn) là một thiên tài máy tính, Hàn Thạc Trần (*Đông lang cộng chẩm*), An Dĩ Phong (*Đông lang cộng hôn* - Diệp Lạc Vô Tâm) là những đại ca xã hội đen nhưng cả đời sống chết vì một người con gái; Tống Tử Ngôn (*Chết! Sập bẫy rồi* - Kingkong Barbie), Trì Trinh (*Phù thế phù thành* - Tân Di Ổ)... trẻ tuổi nhưng đã điều hành những tập đoàn kinh tế lớn; Dạ Hoa (*Tam sinh tam thế, thập lí đào hoa*), Mộ Ngôn (*Hoa tư dẫn* - Đường Thất Công Tử) là những bậc quân vương nhưng một dạ si tình... Khác với những người đẹp của tiểu thuyết võ hiệp, dù mỹ lệ đến đâu cũng chỉ là phong nền để làm nổi bật khí chất của đấng anh hùng; tác giả ngôn tình - những phụ nữ với cách nhìn nữ giới - khi xây dựng thế giới nghệ thuật của họ, luôn đặt nhân vật nữ vào vị trí trung tâm và để cho cuộc sống của nhân vật nam như vệ tinh xoay quanh cái trung tâm ấy. Điều này thỏa mãn được tâm lí chung của giới nữ thời hiện đại, khiến họ tìm đến với ngôn tình nhiều hơn.

Nói cách khác, ngôn tình đã khéo léo diễn đạt những chủ đề muôn thủa của văn chương bằng một hình thức mạch lạc, dễ tiếp thu hơn so với những tác phẩm giàu chất lượng nghệ thuật. Người đọc bình thường rất vất vả để nhận ra những tầng ẩn dụ về tình yêu và cái chết trong *Rừng Na Uy* của H. Murakami, nhưng không khó khăn gì để hiểu được những thông điệp sáng rõ của ngôn tình. Như *Anh có thích nước Mỹ không* (Tân Di Ổ) là câu chuyện về quá trình trưởng thành đầy dứ dứ của

một người phụ nữ, để qua đó tác giả chuyển tải quan niệm: khi trẻ người ta có thể yêu bằng cả trái tim với những đắm say, rung động mãnh liệt; nhưng qua thời gian, người ở lại bên mình phải là người hiểu và bao dung mình nhiều nhất.

Một điểm hấp dẫn nữa trong nội dung tiểu thuyết ngôn tình là yếu tố sex, hay yếu tố H (hentai). Vì xã hội Phương Đông hiện đại đang cởi mở về vấn đề tình dục hơn nhiều so với ngày xưa, nên các tác giả ngôn tình không ngần ngại đưa yếu tố sex vào tác phẩm để lôi kéo sự chú ý của độc giả. Lan tràn trên mạng internet hiện nay là không ít truyện ngôn tình với yếu tố sex đậm đặc, như bộ hệ liệt (series) tiểu thuyết 10 chương của các tác giả Vân Nhạc, Tử Nguyệt; hay những pha sex táo bạo trong tiểu thuyết Diệp Lạc Vô Tâm... Những tiểu thuyết ngôn tình dán mác 18+ này là nguyên nhân chính khiến cho giới phê bình cũng như các nhà giáo dục nước ta lo ngại, bởi mức độ ảnh hưởng của nó đến giới trẻ vượt ra khỏi tầm kiểm soát.

Về nghệ thuật, ngôn tình không xây dựng những kết cấu lắt léo, không đòi hỏi độc giả phải suy nghĩ quá nhiều, và thường tập trung vào bản thân nội dung câu chuyện sao cho li kì hơn là đổi mới phương cách kể chuyện. Người đọc tiem ẩn của dòng tiểu thuyết này là nữ giới với phong nền văn hóa chỉ ở mức độ trung bình, không thể tiếp thu được một cấu trúc tiểu thuyết quá tân kì, lệch ra khỏi tầm đón đợi truyền thống của họ. Cho nên, chiều ý độc giả, tiểu thuyết ngôn tình tập trung xây dựng những cốt truyện điện ảnh với nhiều tình tiết thật gay cấn. Văn phong của ngôn tình rất đa dạng, có thể giản dị trong sáng hoặc hoa mỹ cầu kì, nhưng tuyệt đối không được phức tạp đánh đố người đọc. Lắt léo một chút trong lối kể chuyện có các tác giả Tào Đình (*Xin lỗi, em chỉ là con đĩ*), Đường Thất Công Tử (*Hoa tu dân, Châm thương thư*)..., còn lại ngay cả những tiểu thuyết được đánh giá cao ở các bảng xếp hạng trên internet như *A Mịch tông quân*, *Công chúa cầu thân* (Tiên Chanh), *Công tử Liên Thành* (Mãn Tọa Y Quan Thắng Tuyết), *Sam Sam đến đây ăn nào* (Cổ Mạn), *Anh có thích nước Mỹ không* (Tân Di Ổ)... đều sử dụng phương thức kể xuôi đơn giản.

Về kênh tiêu thụ, đa số tiểu thuyết ngôn tình Trung Quốc được đăng tải nhiều kì trên mạng, khiến tác phẩm dễ tiếp cận với độc giả trẻ thành thị, vì đặc điểm của

loại độc giả này là có hiểu biết công nghệ, thường xuyên lướt net, thích đọc truyện miễn phí, ít khi mua sách, và nếu là lứa tuổi teen thì lòng hâm mộ thần tượng vẫn còn, dễ bị thu hút bởi các hình tượng nhân vật nam chính hoàn hảo. Con đường nổi danh của các tác giả ngôn tình Trung Quốc, công thức chung đều là đi lên từ văn học mạng.

2.2. Hệ thống tiêu loại đón trước hầu hết các loại tâm thế tiếp nhận

Từ khái niệm tầm đón đợi do Jauss phát triển, xuất hiện một khái niệm liên hệ chặt chẽ với nó là *tâm thế tiếp nhận*. Theo đó thì khả năng người đọc tiếp nhận văn bản văn học phụ thuộc vào động cơ tâm lí của người đọc khi đến với tác phẩm. Tâm trạng của người đọc, hứng thú của người đọc, trạng thái tiếp nhận của người đọc (chủ động hay bị động)... đều ảnh hưởng đến việc người đọc đón nhận tác phẩm hào hứng hay không.

Có thể nói, thành công của dòng tiểu thuyết ngôn tình Trung Quốc là ở chỗ rất nhanh nhạy trong việc nắm bắt tâm lí người đọc kiểu này. Cùng với sự lan tỏa mạnh mẽ trong đời sống văn hóa đại chúng đương đại, hệ thống tiêu loại của tiểu thuyết ngôn tình cũng ngày càng đa dạng hơn, thỏa mãn được hầu hết các kiểu loại tâm lí có thể phát sinh của người đọc trong quá trình đọc. Đó là một trong những điểm chính yếu làm nên sức hấp dẫn của dòng tiểu thuyết ngôn tình.

Cùng là một nội dung *kể chuyện tình*, nhưng thế giới tình yêu trong ngôn tình có đầy đủ sắc màu, hương vị... Trên các trang mạng, khi giới thiệu sách, bao giờ cũng có vài dòng giới thiệu về kiểu loại để độc giả đón trước nội dung và lựa chọn sao cho phù hợp với nhu cầu thường thức. Độc giả thích những câu chuyện yêu đương ngọt ngào có thể tìm đến với kiểu truyện *sùng*, độc giả cần tiếng cười để giải tỏa tâm lí căng thẳng có thể đọc thể loại *hài*, độc giả thích những câu chuyện tình trắc trở có thể đọc truyện *ngược*... Ngay cả những kiểu tâm lí có phần “biến thái” của độc giả cũng được tác giả ngôn tình chiều chuộng như sư đồ luyện (tình yêu thầy trò), đam mỹ (tình yêu đồng tính nam), hủ nữ (nữ thích đam mỹ), nữ cường (nữ mạnh mẽ theo đuổi nam), sắc (có sex),...

Để thấy rõ hơn sự phân chia đa dạng của dòng tiểu thuyết ngôn tình, chúng tôi đã tiến hành thống kê hệ thống các tiêu loại trong bảng dưới đây:

Tên gọi	Ý nghĩa
Đô thị	Truyện lấy bối cảnh là cuộc sống thường nhật ở đô thị
Đồng nhân	Truyện lấy bối cảnh trong truyện tranh, hoạt hình, truyện kiếm hiệp..., nhân vật thường từ thế giới hiện tại nhập hồn vào thế giới trong truyện
Cổ đại	Truyện có bối cảnh là thế giới ngày xưa, khi còn chế độ phong kiến (trái với hiện đại)
Công sở	Truyện có bối cảnh chính là công sở, diễn ra chuyện tình cảm giữa ông chủ và nhân viên
Cung đấu	Truyện về những cuộc tranh quyền đoạt vị trong hậu cung vua chúa phong kiến
Cường thủ hào đoạt	Truyện có nhân vật nam thuộc xã hội đen, giàu có, dùng mưu kế để chiếm đoạt và bắt nhân vật nữ phục tùng
Gia đấu	Truyện về những cuộc tranh quyền đoạt lợi trong một gia tộc
Hào môn thế gia	Truyện có nhân vật chính xuất thân từ gia đình giàu sang danh giá
Hắc đạo	Truyện về những nhân vật trong xã hội đen
Hiện đại	Truyện có bối cảnh là xã hội hiện đại (trái với cổ đại)
Huyền huyền	Truyện có màu sắc huyền ảo, thần thoại
Ngược/ngược luyến	Nhân vật (nam hoặc nữ) yêu mà bị ngược đãi (về thể xác hoặc tinh thần)
Ngược tâm	Nhân vật (thường là nữ) bị ngược đãi về mặt tinh thần
Ngược thân	Nhân vật nữ bị ngược đãi về mặt thể xác
Ngược luyến tàn tâm	Yêu mà dần vật, đau khổ đến tan nát cõi lòng
Oan gia/ oan gia ngõ hẹp	Những người có thù oán với nhau nhưng cuối cùng lại yêu nhau
Sắc/ cực sắc/ siêu sắc	Có nhiều cảnh nóng / rất nhiều cảnh nóng
Sủng	Nhân vật nam chính yêu thương, cưng chiều nhân vật nữ chính (phổ biến)
Sư đồ luyến	Truyện nói về tình yêu thầy trò
Thanh mai trúc mã	Truyện có nhân vật nam nữ chính là bạn hẹn ước từ nhỏ
Thanh thủy văn	Truyện không có cảnh nhạy cảm
Thanh xuân	Truyện nói về tình cảm ở tuổi học trò
Trọng sinh	Nhân vật chết đi sau đó sống lại ở một thế giới khác, một không gian thời gian khác nhưng vẫn giữ được ký ức cũ
Xuyên không	Vượt thời gian và không gian (thường là về cổ đại)
Võng du	Truyện liên quan đến chơi game online

3. Kết luận

Không thể phủ nhận, ngôn tình Trung Quốc đang dần chiếm một vị trí không nhỏ trong đời sống văn hóa đương đại. Ở Trung Quốc, nhiều tiểu thuyết ngôn tình sau khi nổi tiếng đã được mua bản quyền chuyển thể thành phim, và thông qua màn ảnh nhỏ lại phổ biến sâu rộng hơn trào lưu văn học mạng này đến đông đảo công chúng. Ở Việt Nam, từ chỗ dịch và đọc ngôn tình một cách tự phát trên mạng internet, đến nay, đã có nhiều nhà xuất bản liên hệ với tác giả xin xuất bản

sách giấy ở Việt Nam, càng khiến cho mức độ phủ sóng của ngôn tình trở nên rộng khắp trong giới trẻ và phụ nữ thành thị.

Trên đây, chúng tôi sử dụng lí thuyết tiếp nhận của H. R. Jauss để giải thích tại sao trào lưu văn học mạng này lại có sức lan tỏa mạnh mẽ như thế (chỉ dùng một khía cạnh nhỏ, bởi Jauss không chủ định bàn đến thể loại văn học giải trí, mà chỉ sử dụng nó như một phản đề khi nói về văn học hàn lâm). Từ đó dễ thấy rằng, có những lí do vững chắc khiến ngôn tình bám rễ lâu dài trong lòng công chúng (việc chạy đua xuất bản ngôn

tình ở Việt Nam đến nay chưa hề có dấu hiệu giảm nhiệt). Bên cạnh những tiểu thuyết dễ dãi, hời hợt về nội dung, ý đồ câu khách rẻ tiền, vẫn có một số tác giả ngôn tình với lối viết giàu sức gợi, tác phẩm chạm đến những vấn đề đậm chất nhân văn, đang dần được giới nghiên cứu đánh giá cao (Tào Đình, Đường Thất Công Tử, Diệp Lạc Vô Tâm...). Việc cấm đoán ngôn tình trong thời đại công nghệ cao hiện nay là không thể. Do vậy, đề xuất của chúng tôi là cần có một giải pháp từ gốc. Cần làm thế nào thay đổi, nâng cao tầm đón đợi của người đọc, để họ biết cách tự phân loại và lựa chọn thể loại sách phù hợp với mình, không kể riêng thể loại giải trí như ngôn tình mà cả đối với những tác phẩm văn học có chất lượng nghệ thuật cao.

Tài liệu tham khảo

- [1] Jauss, Hans Robert (1970), “Lịch sử văn học như là sự thách thức khoa học văn học”, Lịch sử văn học như là sự thách thức, Nxb Suhrkamp, Farnkfurt a.M.
- [2] Nguyễn Hoàng Phương (2013), “Về một phong trào dịch thuật trên mạng và những từ ngữ mới”, Kỷ yếu Hội thảo Văn học - Ngôn ngữ: Lý thuyết và ứng dụng, Khoa Ngữ Văn Trường Đại học Sư phạm Đà Nẵng, 274-284.
- [3] Trần Đình Sử (1999), Lý thuyết tiếp nhận và phê bình văn học, Tạp chí Sông Hương, số 124 (tháng 6).
- [4] Phạm Quang Trung, Văn chương - Đọc và viết, <http://sites.google.com/site/pqtrungdlu>.

USING HANS ROBERT JAUSS’S RECEPTION THEORY TO EXPLAIN THE ATTRACTION OF CHINESE ROMANCE NOVELS

Abstract: Chinese romance novels have gained in more popularity and warm welcome from many Vietnamese readers, but they are also coming under heavy criticism. This paper makes use of a minor part in the reception theory of H. R. Jauss - an outstanding literary theorist of the Konstanz school of reception aesthetics to initially explain the attraction of this fiction genre, thereby contributing to the proper evaluation of the merit and impact of this internet literary trend on the Vietnamese readership.

Key words: reception theory; Hans Robert Jauss; Chinese romance novels.